

Detta är det femte numret av SOFIA-nytt – ett nyhetsbrev om den vetenskapliga studien SOFIA (Social Och Fysisk utveckling, Insatser och Anpassning). Studien genomförs i samarbete mellan Karlstads kommun och forskare vid Örebro och Karlstads universitet. SOFIA-studien startade under 2010 och berör drygt 2 000 barn födda 2005, 2006 och 2007. Det övergripande syftet med SOFIA-studien är att bättre förstå utvecklingen av barns sociala, fysiska och psykiska hälsa, inklusive normbrytande beteende (såsom att bryta mot regler och vara trotsig). Nu har det genomförts fyra datainsamlingar, under år 2010, 2011, 2012 och 2015. Den femte påbörjas den 15 mars 2018.

STORT TACK SÅ HÄR LÅNGT FÖR ALLAS INSATSER I SOFIA-STUDIEN

- ”Fler än 1 800 barn är fortfarande med i SOFIA-studien och vi hoppas och tror att många ska fortsätta vara med”

- Jag tror att framgångsfaktorer i SOFIA-studien är att det finns så många engagerade föräldrar i kommunen och kompetenta och engagerade förskolepedagoger, förskolechefer, lärare och rektorer som varit otroliga på att svara på alla enkäter sedan år 2010.

Henrik Andershed,
professor vid Örebro
universitet och vetenskapligt
ansvarig för SOFIA-studien

NU ERBJUDS SOFIA-BARNEN ATT SVARA SJÄLVA FÖR FÖRSTA GÅNGEN

- ”Det är spännande och viktigt att vi nu för första gången i SOFIA-studien får höra barnens egna röster”

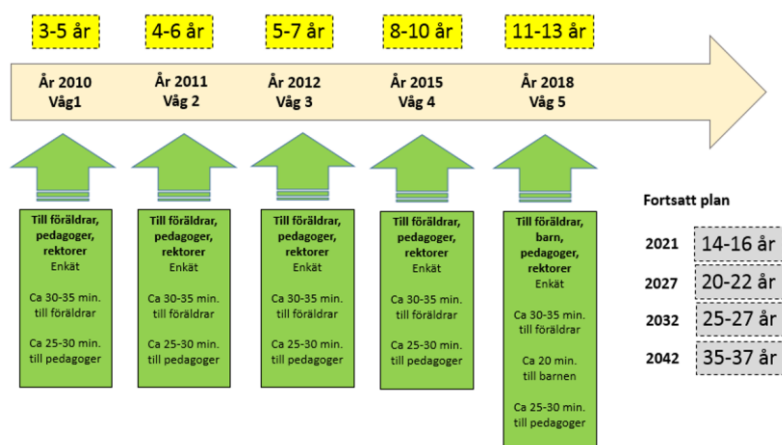
Birgitta Svensson,
universitetslektor och forskare vid
Karlstads universitet

- SOFIA-studien går nu in i ett nytt spännande skede som innebär att de barn som är med i SOFIA-studien själva kommer att svara på en enkät. Det ger oss möjligheten att verkligen studera deras egna perspektiv och inte bara de perspektiv vi fått och får från förskolepedagoger, lärare, rektorer och föräldrar, säger Birgitta Svensson.

- Vad barnen själva upplever och tycker behöver inte alltid stämma överens med det som exempelvis lärare och föräldrar. Därför är det viktigt att vi nu, när barnen kan anses tillräckligt gamla för det, erbjuds att svara på en egen enkät.

DEN LÅNGSIKTIGA PLANEN ÄR ATT BARNEN SKA FÖLJAS ÄNDA UPP I VUXEN ÅLDER I SOFIA-STUDIEN.

SOFIA-studien berör många olika verksamheter men innehåller också flera olika projekt. Här får du ta del av några av dessa.

SKOLNÄRVAROPROJEKTET

Sara Lindahl är projektledare för skolnärvaroprojektet i Karlstads kommun. Vad handlar ert projekt om, Sara?

- Skolfrånvaro får allt större uppmärksamhet och kan ses som ett folkhälsoproblem. En ofullständig skolgång försvårar delaktigheten i samhället vilket ökar risken för utanförskap och

ohälsa. Vårt projekt handlar om att verka för högre skolnärvaro.

- Knutet till projektet finns ett närvaroteam med familjebehandlare, kurator, skolsköterskor och specialpedagog. Teamet ska stödja rektorer och elevhälsa och utveckla arbetet med att främja skolnärvaro, förebygga problematisk skolfrånvaro och ta fram metoder i arbetet med aktuella elevärenden, berättar Sara.

Vad kan ni använda SOFIA-studien till?

- Vi kan se att det går att förbättra skolans och elevhälsans arbete med att främja närvaro och förebygga frånvaro, istället för att agera när frånvaron redan är ett faktum. För att lyckas behöver vi utgå ifrån vad forskningen säger. Vi hoppas att SOFIA-studien kommer att ge ökad kunskap om riskfaktorer och riskgrupper för att vi ska kunna ge rätt riktad stöd i tid. Vi vill även undersöka vad som bidrar till hög närvaro trots förekomsten av riskfaktorer.

Vad är som du ser det, det unika med SOFIA-studien?

- Det unika med SOFIA-studien är att den följer barnen under så lång tid. Det gör att vi kan identifiera faktorer redan i förskolan och se hur insatser vi sätter in nu påverkar barnen senare, i kommande uppföljningar. Det som är extra intressant nu är att vi får ta del av elevernas egen uppfattning. Sen är vi självklart stolta över att våra elever i Karlstad får möjlighet att bidra till denna viktiga forskning, avslutar Sara.

SOFIA-STUDIENS ANVÄNDNING I FÖRSKOLAN OCH SKOLAN

Alf Holmberg är rektor på Väse skola och grundskolan Lokföraren på Herrhagsskolan i Karlstad kommun. Vad kan ni i skolan och du som rektor använda SOFIA-studien till som du ser det, Alf?

- SOFIA-studiens resultat hjälper oss att bli bättre på att tidigt upptäcka barn med svårigheter och få en större kunskap om framgångsrika stödinsatser och bemötande.

- Vi ser också att skolan kan bli tydligare gentemot föräldrarna om vi känner oro för hemförhållandena och för barnens svårigheter. I de fall barn behöver stöd behöver ofta också föräldrarna det. Då blir det viktigt för skolan att ha ett bra samarbete med till exempel socialtjänsten, BUP och Barnhabiliteringen, menar Alf.

Vad är som du ser det, det unika med SOFIA-studien?

- Resultaten kommer hjälpa skolan att vässa stödinsatserna och det praktiska arbetet med barnen i förskolan och eleverna i skolan. Den höga svarsfrekvensen är också väldigt positiv och vi i skolan ska arbeta för att den består.

Något mer du vill tillägga?

- Resultaten från SOFIA-studien under åren 2010-2012 tror vi gäller för skolan även idag. Exempelvis att normbrytande beteende går att påverka och bryta, att samarbete i arbetslag och med föräldrar är framgångsfaktorer och att rätt stöd och engagemang har effekt.

- SOFIA-studien löper parallellt med Karlstads kommuns satsning på ökad skolnärvaro och med en målmedveten utveckling av den samlade elevhälsan på alla skolor och det är positivt eftersom flera krafter drar åt samma håll.

SÄRSKILT STÖD OCH EXTRA ANPASSNINGAR

Maria Hjalmarsson är docent i pedagogiskt arbete vid Karlstad universitet. Vad handlar ert projekt om, Maria? - Jag har tillsammans med två andra forskare vid Karlstads universitet, Åsa Olsson och Birgitta Ljung Egeland, ett forskningsintresse som handlar om särskilt stöd och extra anpassningar för elever i skolan. I vårt projekt studerar vi, med utgångspunkt i SOFIA-studien, vilka insatser som ges och hur samverkan mellan hem och skola sker över tid kring barn i behov av stöd. Vi är särskilt intresserade av skillnader i övergången mellan förskola och skola, berättar Maria.

Vad kan ni använda SOFIA-studien till? - Genom SOFIA-studien får vi en unik tillgång till storskalig data och kan undersöka skillnader och förändring över tid. Vår utgångspunkt är att god kommunikation och samverkan mellan hem och skola är viktigt för barns möjligheter till lärande och utveckling. SOFIA-studien kan bidra med forskningsgrundad kunskap om faktorer som hindrar och främjar kommunikation och samverkan.

NÅGRA NYA OCH VIKTIGA RESULTAT FRÅN PROJEKTET "SOFIA GILLAR SKOLAN"

Det senaste året har forskningen inom SOFIA-studien fokuserat mycket på ett forskningsprojekt som heter "SOFIA gillar skolan". Projektet finansieras av Vetenskapsrådet och forskarna Karin Hellfeldt och Louise Frogner vid Örebro universitet har analyserat enkätsvaren från det att barnen var 3-5 år gamla till att barnen var 8-10 år gamla.

Syftet med "SOFIA gillar skolan" är att förstå och identifiera faktorer i förskoleåldern som har samband med tidig positiv eller negativ skolanpassning. Med skolanpassning menas exempelvis hur barnet trivs i skolan och om barnet uppnår kunskapskraven eller ej.

- Det övergripande målet med projektet är att den kunskap som det kommer att ge, ska kunna användas för att utveckla strategier och insatser för att redan i förskolan främja tidig positiv skolanpassning, och omvänt, att förhindra tidig negativ skolanpassning. Vi presenterar här några av de intressanta resultat som vi hittills tagit fram och som man tidigare saknat kunskap om, säger Louise Frogner.

- "Vi har hittills fokuserat på vad hos barnet, i barnets relationer och i förskolans struktur och funktion, som har samband med skolprestationer (i matematik och svenska) i lågstadiet. Skolprestationer bedömdes när barnen var 8-10 år med frågor till barnets lärare om prestationer i svenska och matematik och läraren hade tre svarsalternativ: i) barnet presterar över kunskapskraven, ii) barnet presterar i linje med kunskapskraven, iii) barnet presterar under kunskapskraven. berättar Karin Hellfeldt.

Vad hos barnet, i förskoleålder, har samband med tidig skolanpassning?

Fem olika faktorer hos barnet i förskoleålder, som tidigare forskning visat kan vara viktiga för barns utveckling studerades här, och resultaten visas i tabellen på nästa sida. Av de fem faktorerna är det tydligt att faktorn; **"Barnet har koncentrationssvårigheter, svårt att sitta still, svårt att hämma sig (dvs. symtom på ADHD)"** både bland pojkar och flickor innebär en ökad risk för att i tidig skolålder prestera under kunskapskraven och likaså en minskad sannolikhet för att prestera över kunskapskraven. Faktorn **"Barnet uppvisar positiva sociala förmågor (t.ex. är hjälpsam, artig, etc.)"** i förskoleålder innebär minskad risk för att man presterar under kunskapskraven bland pojkar och ökad sannolikhet för att man presterar över kunskapskraven bland flickor. Här finns alltså intressanta könsskillnader som blir viktiga att undersöka mer i fortsatt forskning, säger Louise Frogner.

Har barnets relationer i och till förskolan samband med tidig skolanpassning?

Som visas i tabellen på nästa sida visar också resultaten av våra analyser att när barn utsätts av andra barn i förskolan (blir retad etc.) innebär det en tydligt ökad risk både bland pojkar och flickor (dock en betydligt högre risk bland flickor än bland pojkar) för att man presterar under kunskapskraven i skolan. Att bli utsatt på det här sättet i förskoleålder visade sig vara viktigare än hur barnet trivs i förskolan.

Har förskolans struktur och funktion samband med tidig skolanpassning?

- Tydligt från resultaten som visas i tabellen är också att en god pedagog-föräldrelation under förskoletiden innebär en lägre risk för att man presterar under kunskapskraven i skolan, både bland pojkar och flickor, berättar Karin Hellfeldt. Noterbart är att personaltäthet i förskolan och arbetsmiljö bland pedagogerna, inte står ut som viktiga faktorer i relation till hur barn presterar i skolan i tidig skolålder, när man samtidigt tar hänsyn till pedagog-föräldrelationen. Det betyder inte nödvändigtvis att de faktorerna inte kan vara viktiga för annat i ett barns utveckling. Det är också viktigt att säga att personaltätheten i kommunens förskolegrupper är ganska likvärdig och kan anses relativt hög på de allra flesta avdelningarna. Det gör alltså att vi här inte kan studera hur det ser ut när personaltätheten är väldigt låg, säger Louise Frogner.

Karin Hellfeldt,
universitetslektor och forskare
vid Örebro universitet

Louise Frogner,
universitetslektor och forskare
vid Örebro universitet

- ”De här resultaten innebär att insatser i förskoleålder inriktade mot **barns koncentrations- och hämningsförmåga (självkontrollförmåga)** samt mot att stärka **barnens positiva sociala förmågor**, skulle kunna öka chanserna för goda skolprestationer och minska riskerna för bristfälliga skolprestationer.” Louise Frogner

- ”Resultaten säger oss också att **insatser i förskolan inriktade mot mobbning/ utsatthet och främjande av goda pedagog-föräldrarelationer** kan minska riskerna för bristfälliga skolprestationer.” Karin Hellfeldt

Skolprestation i svenska och matematik när barnen var 8-10 år gamla

Faktorer i förskoleålder, när barnen var 3-5 år gamla	Prestation <i>under</i> kunskapskraven i något av eller både i matematik och svenska jämfört med att vara i linje med kunskapskraven		Prestation <i>över</i> kunskapskraven i både matematik och svenska jämfört med att vara i linje med kunskapskraven	
	Flickor Oddsquot	Pojkar Oddsquot	Flickor Oddsquot	Pojkar Oddsquot
Faktorer hos barnet				
Barnet uppvisar normbrytande beteende	-	-	-	-
Barnet har svårigheter med empatiförmåga	-	-	-	-
Barnet har koncentrationssvårigheter, svårt att sitta still, svårt att hämma sig (symtom på ADHD)	1.69	1.89	0.54	0.47
Barnet har internaliserade problem (är orolig, ledsen)	-	-	-	-
Barnet uppvisar positiva sociala förmågor	-	0.61	2.05	-
Barnets relationer i och till förskolan				
Barnet är utsatt av andra i förskolan (blir retad etc.)	3.00	1.64	-	-
Barnet trivs bra i förskolan	-	-	-	-
Faktorer i förskolans struktur och funktion				
Personaltäthet (antal barn per heltidspedagog)	-	-	-	-
En god, positiv arbetsmiljö bland pedagoger	-	-	-	-
En god pedagog-föräldrarelation	0.57	0.43	-	-

Förklaring till tabellen: Tabellen visar resultat från så kallade logistiska regressionsanalyser och siffrorna i tabellen är så kallade oddskvoter. En oddsquot på 1.00 innebär ingen ökad eller minskad risk för ett visst utfall och här är utfallet att prestera under eller över kunskapskraven i matematik och svenska. Under 1.00 innebär minskad risk eller sannolikhet och över 1.00 innebär ökad risk eller sannolikhet. I tabellen visas faktorernas oddsquot när man samtidigt tar hänsyn till de andra faktorerna i respektive analys och först i) en analys för faktorer hos barnet i konkurrens med varandra, sedan ii) för faktorer som gäller barnets relationer i och till förskolan i konkurrens med varandra, och slutligen iii) för faktorer i förskolans struktur och funktion i konkurrens med varandra. På det här sättet kan vi identifiera vilka av de specifika faktorerna, inom respektive av dessa tre kategorier av faktorer, som är viktigare än andra när det gäller att öka eller minska risken för att elever presterar under eller över kunskapskraven i matematik och svenska. Analyserna har dessutom gjorts separat för flickor och pojkar. **Endast de statistiskt säkerställda oddskvoterna visas med siffror i tabellen.** Dvs. de som inte visas i tabellen med siffror var inte statistiskt säkerställda. Samtliga faktorer i förskoleålder är bedömda av förskolepedagoger och skolprestationerna av lärare.

KARLSTADS KOMMUN

Hoppas du är med och svarar på enkäten denna gång och igen år 2021 då nästa våg av SOFIA-studien startar!
www.sofiastudien.nu